

Alternatieve scenario's

Bij het analyseren van bewijsmiddelen kan op verschillende manieren tewerk worden gegaan. Als het bijvoorbeeld gaat om de betrouwbaarheid, validiteit, authenticiteit van een getuigenverklaring, kan worden gekeken hoe authentiek de getuige overkomt en/of hoe consistent de verklaring is. Als de getuige authentiek lijkt en consistent is, zou dat kunnen worden opgevat als een teken van betrouwbaarheid.

Ik maak veelal gebruik van een andere methode, die de methode van de alternatieve scenario's kan worden genoemd. Die methode houdt in dat wordt bezien in hoeverre de verklaring past in het primaire scenario (de verklaring klopt) en in een alternatief scenario (de verklaring klopt niet). Deze methode is voorgeschreven door een kerngroep van rechtspsychologen.¹ Naarmate een verklaring beter past in het primaire scenario en tegelijkertijd minder in een zinnig alternatief scenario, zal de verklaring betrouwbaarder zijn. Als de verklaring net zo goed uit een alternatief scenario als uit het primaire scenario kan voortkomen, is de verklaring niet betrouwbaar. Ik heb ook zelf enige tijd geleden over deze methode geschreven.² Alternatieve scenario's kunnen verschillende inhouden hebben, zoals blijkend uit het dossier.³ Een verklaring kan bijvoorbeeld incorrect zijn omdat de getuige niet optimaal heeft kunnen waarnemen. Voor een valide verklaring is het cruciaal dat het betreffende incident goed is waargenomen. Externe (bijvoorbeeld, verlichting, afstand, waarnemingshoek)⁴ en interne (waakzaamheid, aandacht, psychische gesteldheid)⁵ spelen hierbij een rol. Een andere reden waarom een verklaring niet zou kloppen is tijdsverloop (retentie-interval) tussen het betreffende incident en het moment waarop de verklaring wordt afgelegd. Naarmate de tijd verstrijkt, wordt de herinnering slechter. Niet alleen wordt informatie snel vergeten,⁶ maar er treden ook fouten, veranderingen op. Hoewel het wellicht tegenintuïtiever lijkt dan vergeten, verandert onze herinnering met de tijd door spontane reconstructies. Ook hier geldt dat we onze incomplete

---

¹ Vredevelde, A., Otgaar, H., Merckelbach, H. & Van Koppen, P. (2017). Het rechtspsychologisch deskundigenrapport. *Expertise en Recht*, (6), 243-247.

² Rassin, E. (2001). Het bepalen van geloofwaardigheid: De methode van de alternatieve scenario's. *De Psycholoog*, 36, 348-355.

³ Rassin, E. (2014). Het beoordelen van de validiteit van (getuigen)verklaringen met de methode van de alternatieve scenario's: Een update. *Expertise en Recht*, 119-123.

⁴ De Jong, M., Wagenaar, W.A., Wolters, G. & Verstijnen, I.M. (2005). Familiar face recognition as a function of distance and illumination: A practical tool for use in the courtroom. *Psychology, Crime & Law*, 11, 87-97. Van Amelsvoort, A. (2013). *Handleiding confrontatie*. Amsterdam: Stapel & De Koning.

⁵ Rensink, R.A. (2002). Change detection. *Annual Review of Psychology*, 53, 245-277. Schacter, D.L. (1999). The seven sins of memory. *American Psychologist*, 54, 182-203. Simons, D.J., & Chabris, C.F. (1999). Gorilla's in our midst: Sustained inattention blindness for dynamic events. *Perception*, 28, 1059-1074.

⁶ Jenkins, J.G. & Dallenbach, K.M. (1923). Obliviscence during sleep and waking. *American Journal of Psychology*, 35, 605-612.

herinnering al vrij snel (in enkele uren) met onze logische interpretaties aanvullen.⁷ Een ander mogelijk alternatief scenario is dat de verklaring het gevolg is van post hoc informatie. Dat is informatie die de getuige niet zelf heeft waargenomen maar die hem bereikt via media of simpelweg in gesprekken met derden. Dergelijke informatie kan deel uit gaan maken van de herinnering, waarna het onmogelijk wordt om onderscheid te maken tussen eigen waarneming en post hoc informatie.⁸ Het is verder van belang om de kwaliteit van het politieverhoor te controleren. Mochten er tijdens het verhoor suggestieve vragen worden gesteld, of andere sturende interventies worden toegepast, dan bestaat het risico dat de getuige zich laat sturen door die interventies.⁹ Het is daarom van belang om de kwaliteit van het verhoor (lees: de afwezigheid van suggestieve vragen en andere sturende interventies) te taxeren.¹⁰

Bij de analyse van alternatieve scenario's is het in de regel van belang om niet (alleen) de verklaring zelf te bestuderen, maar vooral ook de ontstaansgeschiedenis. Sterker nog, uit uiterlijke kenmerken van de te beoordelen verklaring is in deze benadering niet veel af te leiden. Immers, een getuige die naar waarheid verklaart, kan consistent zijn, maar is dat niet per se, terwijl een getuige die incorrect verklaart, ook consistent kan zijn.¹¹ Zo ook kan een getuige(n)verklaring die authentiek oogt, toch incorrect zijn.¹² In plaats van te kijken naar de uiterlijke kenmerken van de verklaring, wordt daarom gelet op potentiële foutenbronnen in de ontstaansgeschiedenis van de verklaring, de zogenoemde alternatieve scenario's.

---

⁷ Rassin, E., Merckelbach, H., & Spaan, V. (2001). When dreams become a royal road to confusion: Realistic dreams, dissociation, and fantasy proneness. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 189, 478-481. Roediger, H. L., & McDermott, K. B. (1995). Creating false memories: Remembering words not presented in lists. *Journal of experimental psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 21, 803.

⁸ Crombag, H.F.M. (1999). Collaborative story-telling: A hypothesis in need of experimental testing. *Psychology, Crime & Law*, 5, 279-289. Otgaar, H., Candel, I., Merckelbach, H. & Wade, K.A. (2009). Abducted by a UFO: Prevalence information affects children's false memories for an implausible event. *Applied Cognitive Psychology*, 23, 115-125

⁹ Gudjonsson, G.H. (1984). A new scale of interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 5, 303-314. Gudjonsson, G.H. (1989). Compliance in an interrogative situation: A new scale. *Personality and Individual Differences*, 10, 535-540. Loftus, E.F. & Palmer, J.C. (1974). Reconstruction of automobile destruction: An example of the interaction between language and memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 13, 585-589.

¹⁰ Dodier, O. & Denault, V. (2018). The Griffiths question map: A forensic tool for expert witnesses' assessments of witnesses and victims' statements. *Journal of Forensic Sciences*, 63, 266-274.

¹¹ Zie ook Vredevelde, A., van Koppen, P.J. & Granhag, P.A. (2014). The inconsistent suspect: A systematic review of different types of consistency in truth tellers and liars. In R. Bull (ed.). *Investigative interviewing*. New York: Springer.

¹² Bond, C.F. & DePaulo, B.M. (2006). Accuracy of deception judgments. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 214-234. DePaulo, B.M., Kashy, D.A., Kirkendol, S.E., Wyer, M.M. & Epstein, J.A. (1996). Lying in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 979-995. Kanin, E.J. (1994). False rape allegations. *Archives of Sexual Behavior*, 23, 81-92.